

18. Указ Президента України від 8 жовтня 1997 року № 1128/97 «Про Координаційну раду з питань судово-правової реформи»: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1128/97>

19. Чиж І.С. Україна в Раді Європи / Чиж І. С. — К. : Парламентське вид-во, 2001. — 381 с.

20. Resolution № 1115 (1997) Setting up of an Assembly committee on the honouring of obligations and commitments by member states of the Council of Europe (Monitoring Committee): [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta97/ERES1115.htm>

А. О. Лихолат

УДК: 332.14

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Розглянуто і проаналізовано актуальні проблеми науково-технічного розвитку регіонів України.

Ключові слова: науково-технічний комплекс; інновації; регіональна інфраструктура; технологічні парки; глобалізація.

Рассмотрены и проанализированы актуальные проблемы научно-технического развития регионов Украины и роль инновационной инфраструктуры в ускорении экономического роста страны.

Ключевые слова: научно-технический комплекс; инновации; региональная инфраструктура; технологические парки; глобализация.

The current problems of scientific and technological development of the regions of Ukraine and the role of innovation infrastructure to accelerate economic growth are reviewed and analyzed in this article. In the context of world tendencies Ukraine ought to expressly define such strategy of scientific and technical policy, which would provide the extended recreation of innovations in the regions of the state and them irreversible influence on overcoming of negative consequences of crisis, economic growth of separate territories and country acceleration, on the whole. General efficiency of innovative activity in a country is determined by the integral level of innovations in regions. The special attention and support is deserved by development of small and middle innovative enterprise as supports for the economy of all region.

Keywords: scientific and technical complex; innovations; regional infrastructure; technological parks; globalization.

Постановка проблеми. Сучасні парадигми економічного зростання в розвинутих країнах світу здебільшого ґрунтуються на використанні нових наукових знань та інновацій як найважливіших ресурсів сталого економічного розвитку. Наукові досягнення органічно вливаються в економічні процеси, а результати залежать від ефективності їх взаємодії, зокрема від того, наскільки успішно в масштабах держави функціонують механізми створення, збереження й поширення нових знань, наскільки стали цивілізованими ринкові відносини в обігу об'єктів інтелектуальної власності. В «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» одним із пріоритетних національних інтересів визначено утвердження інноваційного шляху розвитку економіки держави [14, с. 12].

Дослідження регіональних інноваційних процесів як важливого чинника економічного зростання та активізації зовнішньоекономічної діяльності зумовлено тим, що подальший соціально-економічний прогрес держави в сучасних умовах можливий, як свідчить досвід передових країн, лише на засадах інноваційності. В країнах Європейського Співтовариства інновації впроваджують майже всі великі компанії та понад 40% малих та середніх підприємств. Відповідно, питома вага нових знань, що втілюються в товарах, технологіях, освіті, організації виробництва, в розвинутих країнах досягає 80–90% їхнього ВВП [8, с. 88].

В Україні господарський механізм не забезпечує необхідного сприйняття на підприємствах науково-технічних досягнень. Так, якщо в кінці 1980-х рр. питома вага підприємств, які розробляли і впроваджували нову чи вдосконалювали наявну продукцію, перевищувала 60%, то вже 1992 р. цей показник зменшився до 20%. З 2000 до 2012 їх кількість коливалася від 12 до 18%. 2012 р. інновації впроваджувало 1371 підприємство (13,6% інноваційно активних підприємств), що є свідченням значного відставання в інноваційній сфері окремих регіонів та країни в цілому. Інноваційної продукції 2012 р. було реалізовано лише 3,3% від загального обсягу промислової продукції [9, с. 161].

Нераціональне використання науково-технічного потенціалу, інноваційний застій у господарському комплексі поряд з іншими несприятливими чинниками, зокрема економічними реформами за неоліберальним сценарієм, призвели до того, що за два десятиліття незалежного розвитку Україна, на відміну від більшості країн СНД, досі не спромоглася досягти рівня економічного потенціалу 1991 р., маючи при цьому чи не найсприятливіші стартові позиції [13, с. 359].

Практика довела, що інноваційними процесами все складніше управляти на національному рівні, оскільки в умовах глобалізації нівелюють-

ся національні кордони й акценти інноваційної діяльності зміщуються в регіони. В таких умовах завдання регіональної влади — сформувати та розвинути інноваційну інфраструктуру, спроможну зробити цю територію привабливою для інноваційного інвестування. Передумовами регіоналізації інноваційних процесів стане підвищення ролі малого та середнього бізнесу, поглиблення промислової й маркетингової спеціалізації регіональних економічних систем, ріст та інтенсифікація потоків інформаційного забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з розвитком інноваційної інфраструктури регіонів.

У вітчизняних і зарубіжних публікаціях проблема перспектив інноваційного розвитку територіальних утворень стає дедалі актуальнішою, об'єктивно віддзеркалюючи дві пов'язані тенденції соціально-економічної динаміки: глобалізації та регіоналізації, тому ці багатовекторні процеси мають враховуватися в реалізації стратегічного розвитку як на національному, так і на регіональному рівнях. Регіональний аспект стає неодмінною складовою науково-технічних програм та інноваційних проектів, оскільки регіональна складова передбачає адекватне віддзеркалення всього різноманіття соціально-економічних, культурно-освітніх та організаційних умов для формування стратегій ефективного розвитку. При цьому неодмінною умовою структурних перетворень і сталого економічного розвитку має бути зростання всіх без винятку регіонів України, їхня орієнтація на формування нового типу економіки — інноваційної, яку в країнах ЄС називають економікою знань.

Істотною особливістю й одночасно суттєвою перепоною на шляху розвитку регіональної інноватики в Україні є диференціація соціально-економічного, культурно-освітнього і науково-технічного рівнів територіальних утворень держави. Тією чи іншою мірою регіональний диспаритет притаманний усім країнам. В Україні регіони суттєво відрізняються за економічним, природно-ресурсним та науково-технологічним потенціалом і є чітко визначені лідери та відсталі депресивні регіони [16, с. 377]. Господарська діяльність деяких регіонів тримається на одній — двох галузях, підприємства яких або сировинні, або ж виробляють низькотехнологічну продукцію без наукового супроводу, а науково-технологічний потенціал цих територій слабо інтегрований у виробничу й невиробничу сфери. Здебільшого така несприятлива ситуація зумовлюється не стільки недостатнім рівнем науково-технологічного потенціалу, скільки слабкістю інфраструктури інноваційної діяльності, браком належної мотивації в реалізації інновацій як способу конкурентної боротьби.

Національні інтереси країни диктують необхідність в ефективних заходах зі збереження й поліпшення становища наукового й технологічно-

го потенціалів, створення в регіонах відповідної інноваційної інфраструктури та зміцнення зв'язків між наукою та реальним сектором економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вплив регіонально-го фактора на ефективність науково-технічної та інноваційної діяльності активізував дослідження засобів управління інноваційним розвитком. Мотиваційними домінантами держави щодо формування ефективних механізмів інноваційного розвитку її територій є вичерпаність природних ресурсів, світові тенденції розвитку економіки та збережений інноваційний потенціал України. Попри те, що впродовж останніх десятиліть система державного управління науковою сферою певною мірою модернізується, вона, по суті, зберігає риси науково-технічного комплексу радянських часів. Її базовими структурами, як і раніше, залишаються інститути НАН України, вищі, галузеві науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, питома вага яких, за статистичними даними, досягає 80% від загальної кількості організацій, які виконують дослідження й розробки. Більшість наукових, технологічних і конструкторських організацій перебувають у державній власності, відповідно, наукові дослідження фінансуються на основі державних замовлень для задоволення галузевих потреб, регіональні інтереси залишаються на другому плані.

Доведено, що наука стає спроможною виконувати економічну функцію за умови її фінансування понад 0,9% від валового внутрішнього продукту. Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» було встановлено мінімальну норму щорічного фінансування — 1,7% ВВП (стаття 34) [4]. У країнах Євросоюзу нормою для розвитку наукової галузі вважається 3% ВВП. З 1991 р. в Україні жодного року вимога Закону не було виконано: типовий щорічний видаток бюджету становив 0,3–0,5% ВВП [1, с. 13]. Щодо витрат у розрахунку на одного науковця, то ці показники ще красномовніші: \$2000 США в Україні проти \$195 000 у США, \$172 000 у Франції, \$142 000 в Японії [2, с. 79]. Залишаються низькими престиж наукової праці й соціальний статус науковців, оскільки знову-таки не виконуються норми Закону щодо встановлення рівня заробітної плати наукових працівників — вдвічі вищого від оплати праці в промисловості. В цілому за роки незалежності чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт скоротилася з 295 тис. 1991 р. до 85 тис. 2012 р., тобто в 3,5 раза [12, с. 396]. Постійно зменшується також кількість організацій, які виконують ці роботи — з 1490 у 2000 р. до 1208 у 2012 р. [9, с. 10].

Вітчизняний і зарубіжний досвід свідчать про неефективність системи централізованого управління науково-інноваційною сферою внаслідок віддаленості від реальних потреб та інтересів регіонів. Перші спроби наблизити науку до проблем регіонального розвитку було зроблено в

Україні у 1960–1970-х рр., коли в системі АН України почали функціонувати 6 регіональних наукових центрів: Донецький, Західний, Придніпровський, Північно-Східний, Південний і Кримський. Кожен із них реалізував регіональні програми, спрямовані на краще використання ресурсів, праці, охорону довкілля та ін. [7, с. 80–81]. До реальних здобутків тогочасної реорганізації наукового комплексу слід відносити дещо швидше впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, а також те, що територіальне поширення мережі наукових установ в Україні набуло нової якості: академічні установи створювалися не в Києві, як було раніше, а в регіональних наукових центрах. Таке розміщення науково-дослідних закладів сприяло поживленню наукомістких галузей виробництва в регіонах, водночас характер розвитку і розміщення продуктивних сил визначав спеціалізацію наукових підрозділів, сприяв розв'язанню важливих економічних і соціально-культурних проблем регіонів.

Мета статті — аналіз сучасного стану науково-технічного та інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку регіонів України та обґрунтування на цій основі шляхів удосконалення регіональної інноваційної політики.

Результати дослідження. Аналіз сучасного становища в науково-технічній та інноваційній сферах свідчить, що в Україні досі не створено дієвого механізму впровадження завершених науково-технічних розробок і технологій у промислове виробництво, а передання технологій характеризується нестійкою динамікою та незначною кількістю технологій, переданих за межі держави. В таких умовах для стимулювання інноваційної діяльності об'єктивно необхідним стає зміцнення взаємодії між усіма суб'єктами інноваційних процесів: науково-дослідними установами, підприємствами, університетами, органами регіональної влади, фінансовими установами та ін., здатними не тільки вирішувати виробничі питання, але й формувати відповідне культурне середовище територій. У багатьох європейських країнах пішли шляхом делегування територіям більших прав і формування регіональних інноваційних систем, тобто сукупності суб'єктів господарювання, які у взаємодії та співпраці відповідно до визначених пріоритетів забезпечують комплексний інноваційний розвиток регіону. Практика багатьох європейських країн переконує, що активна інноваційна діяльність однаково ефективна не тільки для високорозвинутих регіонів, але й для депресивних, які за допомогою нових технологічних рішень та інвестиційної привабливості стають спроможними подолати кризу [3, с. 64].

Нині в Україні немає єдиного узгодженого підходу щодо принципів і напрямів регіональної інноваційної політики, спроможної органічно по-

єднувати її економічні, політичні, соціальні та організаційні аспекти. Багато фахівців схиляються до того, що неодмінними принципами регіональної інноваційної політики мають стати пріоритетність, системність, ефективність, науковість і реальність. При цьому слід враховувати специфічні конкурентні переваги регіону, особливості його галузевої спеціалізації з неодмінним визначенням пріоритету інноваційного виробництва над традиційним.

Особливу роль в інноваційному прориві на теренах регіонів поклика на відігравати інноваційна інфраструктура. В світовій практиці апробовано різні її форми: технополіси, наукові й технологічні парки, центри трансферу технологій, інноваційні центри, бізнес-інкубатори, мережі науково-технічної інформації тощо. Функціонально в регіонах інфраструктура виконує завдання повного інноваційного циклу: від розробки інноваційного проекту, маркетингу й техніко-економічного обґрунтування до впровадження та комерціалізації новачків [11, с. 133].

В Україні система інноваційної інфраструктури почала формуватися з кінця 1990-х рр. у реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [5]. Як і в більшості країн, в Україні вітчизняні технопарки утворювалися здебільшого на базі академічних і великих науково-дослідних комплексів та університетів і стали, по суті, єдиною реальною й ефективною інноваційною структурою, яка стабільно наповнює державний бюджет без використання методів прямої фінансової підтримки з боку держави та обмеженої непрямої.

Створення технологічних парків й підтримка їх з боку держави мають сьогодні особливе значення для України, інноваційний шлях розвитку якої життєво важливий для подолання затяжної кризи та виведення економіки на рівень індустріально розвинутих країн. Технопарки, утворюючи організаційну систему зв'язків між наукою, освітою й промисловістю, є своєрідним каталізатором формування наукомісткого сектора промисловості, науково-технічного ядра всього господарського комплексу країни [10, с. 40]. Всього в Україні після прийняття Закону 1991 р. офіційно зареєстровано 16 технологічних парків, але тільки половина з них має певні обсяги реалізованої інноваційної продукції, зокрема й на зарубіжних ринках. Всього за перші 10 років нового століття технопарки розробили та реалізували на 15 млрд. грн. інноваційної продукції, причому основна її частка випадає на три провідні технопарки: Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, харківський Інститут монокристалів та київський Інститут напівпровідників.

Результати науково-інноваційної діяльності українських технологічних парків та інших видів інноваційної інфраструктури, які зароджуються в

Україні, могли бути значно вагомішими, якби уряд 2005 р. не позбавив інфраструктурні утворення навіть тієї доволі обмеженої непрямої підтримки, яку надавав до цього — податкових і митних пільг. З прийняттям нового Податкового кодексу, який значно обмежує митні пільги та преференції інфраструктурним об'єктам, ситуація на загальному фоні інноваційних негараздів у країні залишається несприятливою, незважаючи на те, що підтримка різних форм інфраструктури — це фактично інвестиції в технологічний розвиток і модернізацію економіки країни, які з часом неодмінно окупляться.

Створенням 2007 р. наукового парку «Київська політехніка» було започатковано існування нового типу інноваційної інфраструктури для забезпечення інноваційного прориву у відповідних галузях суспільного виробництва, напрацювання моделі — катализатора зростання всієї національної економіки. В складі наукового парку функціонують бізнес-інкубатор «Політес-центр» і технопарк «Київська політехніка». Програма корпорації — це сукупність пов'язаних проектів на основі поєднання інтересів та співпраці наукових колективів університету, високотехнологічних компаній, сервісних підрозділів для надання інформаційно-маркетингових послуг та ін. Уже в перші роки функціонування наукового парку з ним оформили юридичні відносини 24 компанії з України, Великої Британії та США. На постійній основі ведеться співпраця з провідними підприємствами столиці та інших регіонів держави. Тільки 2010 р. корпорація виконувала проекти з річним обсягом фінансування близько 1,9 млн. грн. [15, с. 282–283].

Механізм діяльності наукового парку відпрацьовують учені НТУУ «КПІ» в рамках європейського проекту «Подолання розриву між університетами та бізнесом» програми «Tempus» на кошти Європейського Союзу спільно з університетами Іспанії, Швеції, Нідерландів та Естонії. Поєднання інтересів освіти, науки й виробництва допоможе підприємствам регіону постійно отримувати наукові розробки для випуску конкурентоспроможної на ринках продукції й поповнювати кадровий склад молодими висококваліфікованими фахівцями.

Розвиток різних форм регіональної інфраструктури має стати важливою конкурентною перевагою територій. Адже проблеми регіонального диспаритету хоч дещо нівелювала діяльність регіональних наукових центрів: раціональнішим стало використання науково-освітнього потенціалу, трудових і природних ресурсів областей, проте остаточно їх не було вирішено. Аналіз територіальної структури науково-інноваційного комплексу держави свідчить про збереження значних диспропорцій у розташуванні наукових, освітніх та науково-дослідних організацій, суттєву градацію економічного потенціалу з наявністю як чітко визначених лідерів, так і

депресивних, відсталих регіонів. Так, у Києві, Харкові, Дніпропетровській, Донецькій і Львівській обл. зосереджено понад 55% науково-технічного потенціалу країни. Тут також виконується найбільша частка наукових і науково-технічних робіт: у Києві 23,4 тис., тобто 37,4% від їх загальної кількості; у Харківській обл., відповідно, 10,2 тис. та 16,3% [6, с. 284].

За останній період почали змінюватися підходи до вирішення асиметрії регіонального розвитку. В європейських країнах до 1990-х рр. зусилля спрямовувалися на усунення регіональних диспропорцій соціально-економічного та науково-інноваційного розвитку окремих територій. Тепер за новою парадигмою акценти зміщуються на підтримку провідних галузей економіки, здатних продукувати нові конкурентоспроможні товари і послуги, на периферії. Центри розміщення наукоємних галузей економіки стають своєрідними «полюсами зростання», забезпечуючи найефективніше використання всіх виробничих факторів і соціально-культурної сфери територій [9, с. 135].

Важливим стратегічним завданням є формування промислово-інноваційних пріоритетів у регіонах для використання в найкоротші терміни інтелектуального й науково-технічного потенціалу як факторів досягнення поточних і перспективних цілей як держави, так і територіальних утворень. У Російській Федерації серцевиною реалізації стратегії інноваційного прориву визнано відродження й трансформацію високотехнологічного комплексу та його ядра — оборонної промисловості. Передбачається, що високотехнологічний комплекс має виконувати роль локомотива модернізації економіки, інноваційного оновлення всіх її секторів [1, с. 179].

Сутність, характер і динаміка науково-інноваційної інфраструктури регіональних утворень України має бути спрямована на створення й удосконалення управлінських інструментаріїв, підвищення конкурентоспроможності та активізації зовнішньоекономічної стратегії країни. В системі перетворень у науково-технологічній та інноваційній сферах, важливо не втратити самобутності, не загубити надбання й потенціал, накопичений за попередні десятиліття й визнаний світовим науковим співтовариством.

Висновки. На основі викладеного можна зробити такі висновки.

В контексті загальносвітових тенденцій Україна має чітко визначити таку стратегію науково-технічної політики, яка б забезпечувала розширене відтворення інновацій у регіонах держави та їх незворотний вплив на подолання негативних наслідків кризи, прискорення економічного зростання окремих територій і країни в цілому.

Об'єктивно зумовленою є необхідність у перерозподілі функцій між державою й регіонами ддля делегування більших повноважень регіональним інноваційним суб'єктам щодо підтримки та розвитку науково-технічної сфе-

ри й розбудови інноваційної інфраструктури, забезпечення відповідної нормативно-правової бази та механізмів фінансової підтримки.

Загальна ефективність інноваційної діяльності в країні визначається інтегральним рівнем інноватики в регіонах. На особливу увагу й підтримку заслуговує розвиток малого і середнього інноваційного підприємництва як опори для економіки всього регіону.

Програми та реалізація інноваційного розвитку регіонів мають увійти до національної інноваційної системи, яка формується, а вона, в свою чергу, має визначати діяльність основних елементів інноваційної інфраструктури територій, їхні функції та завдання, узгодження загальнодержавних і регіональних інтересів.

1. Глазьев С. Ю. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса / Глазьев С. Ю. — М. : Экономика, 2010 — 255 с.

2. Ефективність досліджень теоретико-методологічних та прикладних проблем розвитку продуктивних сил України [Текст] / В. В. Онікієнко, Л. М. Смельяненко та ін. — К. : РВПС НАН Укр., 2010 — 238 с.

3. Жихор О. Б. Інноваційний розвиток регіону : мон. / О. Б. Жихор, Т. М. Куценко. — К. : УБС НБУ, 2012 — 251 с.

4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 01.12.1998 р. № 284-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 2–3. — С. 18–33.

5. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIX (З наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 40.

6. Кацура С. Н. Становление инновационной системы в Украине: национальный и региональный аспекты: мон. / Кацура С. Н. — Донецк : ИЭП НАН Укр., 2011. — 504 с.

7. Лихолат А. О. Развитие освітньої і наукової галузей України у ХХ — на поч. ХХІ ст. : навч. посіб. / А. О. Лихолат, О. В. Лихолат. — К. : НТУУ «КПІ», 2011. — 148 с.

8. Механізм інноваційного розвитку регіону на основі використання внутрішніх ресурсів: мон. / Т. Г. Логутова, О. М. Анісімова та ін. — Маріуполь : ДВНЗ «ПТДТУ», 2013. — 303 с.

9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році. Стат. зб. / Відпов. за вип. І. В. Калачова. — К. : Держстат Укр., 2013. — 287 с.

10. Онищенко С. Технопарк як інноваційна модель розвитку будівельного комплексу Полтавського регіону України / С. Онищенко, О. Фурманчук // Бізнесінформ. — 2012. — № 7. — С. 40–43.

11. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: мон. / Соловйов В. П., Кореняко Г. І., Головатюк В. М. — К. : Фенікс, 2008 — 224 с.

12. Статист. зб. «Регіони України 2012». — Ч. II / За ред. О. Г. Осауленка. — К. : Держстат Укр., 2012. — 801 с.

13. Стратегія високотехнологічного розвитку в умовах глобалізації: національний і регіональний аспекти: мон. / Н. П. Мешко, О. М. Сазонець, О. А. Джусов, під ред. Н. П. Мешко — Донецк : Юго-Восток, 2012. — 472 с.

14. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. І. Чижевський, М. М. Шевченко. — К. : Парламентське видавництво, 2009. — 632 с.

15. Тульчинська С. О. Органічність функціонування інтелектуально-інноваційної системи регіонів : мон. / Тульчинська С. О. — Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2012. — 400 с.

16. Фаріон І. Регіональні аспекти інноваційної інфраструктури / І. Фаріон, Л. Савчук // Економічний аналіз. — 2010. — Вип. 5. — С. 375–379.

В. С. Єременко

УДК: 94(477.64)351.853

**ПАМ'ЯТНИКИ І ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК
ЖЕРТВАМ ГОЛОДОМОРУ В ЗАПОРІЖЖІ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ
У КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИКАХ ДЕРЖАВИ**

Статтю присвячено опису пам'ятників і пам'ятних знаків жертвам Голодомору, встановлених у місті Запоріжжя.

Ключові слова: Голодомор; Запоріжжя; пам'ятники і пам'ятні знаки; комеморативні практики.

Статья посвящена описанию памятников и памятных знаков жертвам Голодомора в городе Запорожье, особенностям их использования в коммеморативных практиках государства.

Ключевые слова: Голодомор; Запорожье; памятники и памятные знаки; коммеморативные практики.

This article describes the monuments and memorials to Great Famine victims in Zaporozhzhia, founds the features of their use in Ukrainian commemorative practices.

The author makes the conclusion, that, Zaporozhzhia has its own traditions of Great Famine victims commemoration. In relation to these features of the state commemorative practices, it is possible to assert, that attitude of public authorities representatives toward this commemorative practices till recently straight depended not so much on a current in a country legislation, but from a political climate in a country.

Keywords: Zaporizhzhia; Great Famine; the monuments and memorials; commemorative practices.

Місто Запоріжжя з травня 2010 р. у вітчизняних засобах масової інформації неодноразово поставало у зв'язку з історією встановлення першого в Україні (від 1953 р.) погруддя радянському диктаторові Й. Сталіну. Че-